Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu. Elmi əsərlər, 2025, № 3, s.63-66
Nakhchivan Teachers Institute. Scientific Works, 2025, № 3, p.63-66
Нахчыванский институт учителей. Научные труды, 2025, № 3, с.63-66

UOT: 37.034.2
https://doi.org/10.30546/670832.2025.02.1082

Xarici dilin tədrisində ənənəvi metodlardan istifadənin üstün və mənfi cəhətləri haqqında

Müəllif(lər):

Ayşən İmanlı
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu
Müəllim
E-poçt: ImanliAysen@nmi.edu.az

Açar sözlər: xarici dilin tədrisi, ənənəvi metodlar, müasir yanaşmalar, qrammatika, kommunikativ bacarıqlar, pedaqoji effektivlik, tədris strategiyaları, metodoloji təhlil, dil öyrənmə prosesi, təhsil innovasiyaları

Annotasiya. Bu tədqiqatın əsas məqsədi xarici dilin tədrisində ənənəvi metodların rolunu sistemli şəkildə müəyyənləşdirmək, onların üstün və məhdud cəhətlərini dəyərləndirmək və müasir təlim tələbləri kontekstində effektivliyini qiymətləndirməkdir. Araşdırmada nəzəri-təhlili və müqayisəli metodlardan istifadə olunmuşdur. Tədqiqat çərçivəsində ənənəvi və müasir metodların pedaqoji effektivliyi müvafiq ədəbiyyat mənbələri, elmi təhlil və təcrübə nəticələri əsasında araşdırılmışdır.

Ənənəvi metodlar, xüsusilə qrammatika, tərcümə və yazılı bacarıqların möhkəmlənməsində yüksək nəticə göstərsə də, ünsiyyət, dinləmə, danışıq və yaradıcılıq yönümlü bacarıqların inkişafında məhdud təsir göstərir. Eyni zamanda, müasir kommunikativ və interaktiv metodlarla inteqrasiya olunduqda, bu metodların potensialı daha səmərəli şəkildə reallaşdırıla bilər. Tədqiqat nəticələri göstərir ki, xarici dil müəllimləri üçün ənənəvi və müasir metodların sistemli və balanslaşdırılmış şəkildə seçimi tədris strategiyalarının optimallaşdırılmasına, dərs prosesinin effektivliyinin artırılmasına və şagirdlərin fərdi öyrənmə xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasına imkan verir.

Tədqiqat, həmçinin müəllimlərin dərs planlamasında metodların məqsədyönlü kombinasiyası və şagirdlərin bilik, bacarıq və motivasiyasının artırılması üçün praktik tövsiyələr təqdim edir. Ümumilikdə, bu iş xarici dilin tədrisində ənənəvi və müasir metodların inteqrasiyasını qiymətləndirməklə pedaqoji prosesin səmərəliliyini yüksəltmək və öyrənmə nəticələrini optimallaşdırmaq məqsədini güdür.

About the advantages and disadvantages of using traditional methods in foreign language teaching

Author(s):

Ayshen Imanlı
Nakhchivan Teachers Institute
Teacher
E-mail: ImanliAysen@nmi.edu.az

Key words: foreign language teaching, traditional methods, modern approaches, grammar, communicative skills, pedagogical effectiveness, teaching strategies, methodological analysis, language learning process, educational innovations

Abstract. The main purpose of this study is to identify systematically the role of traditional methods in foreign language teaching, to evaluate their advantages and limitations and to assess their effectiveness in the context of modern educational requirements. İn the research theoretical-analytical and comparative methods were used. İn the study, the pedagogical effectiveness of traditional and modern methods were searched on the basis of relevant literature sources, scientific analysis and practical outcomes.

Although traditional methods demonstrate high effectiveness, particularly in strengthening grammar, translation and writing skills, they have a limited impact on the development of communication, listening, speaking and creativity-oriented skills. At the same time, when integrated with modern communicative and interactive methods, the potential of traditional approaches can be realized more efficiently. The outcomes of research indicate that, a systematic and balanced selection of traditional and modern methods enables foreign language teachers to optimize teaching strategies, increase the effectiveness of the educational process and take into account individual learning characteristics of learners.

The study also provides practical recommendations for the purposeful combination of methods in lesson planning and for enhancing students' knowledge, skills, and motivation. İn general, this research aims to improve the effectiveness of the pedagogical process and optimize learning outcomes in foreign language teaching by evaluating the integration of traditional and modern methods.

О преимуществах и недостатках использования традиционных методов в обучении иностранному языку

Автор(ы):

Айшен Иманлы
Нахчыванский институт учителей
Преподаватель
Э-почта: ImanliAysen@nmi.edu.az

Ключевые слова: обучение иностранному языку, традиционные методы, современные подходы, грамматика, коммуникативные навыки, педагогическая эффективность, стратегии обучения, методологический анализ, языковое образование, образовательные инновации

Аннотация. Основной целью данного исследования является системное определение роли традиционных методов в обучении иностранному языку, оценка их преимуществ и ограничений, а также анализ эффективности в контексте современных требований к обучению. В исследовании использовались теоретико-аналитический и сравнительный методы. В рамках работы педагогическая эффективность традиционных и современных методов обучения изучалась на основе анализа научной литературы и практического опыта.

Традиционные методы, демонстрируя высокую результативность в усвоении грамматики, переводческих навыков и письменной речи, оказываются менее эффективными в развитии коммуникативных, аудитивных, устных и творческих умений. Вместе с тем при интеграции с современными коммуникативными и интерактивными методами их потенциал может быть реализован более продуктивно.

Результаты исследования показывают, что системный и сбалансированный выбор традиционных и современных методов позволяет оптимизировать стратегии преподавания, повысить эффективность учебного процесса и учитывать индивидуальные особенности обучения учащихся. В работе также представлены практические рекомендации по целенаправленному комбинированию методов обучения и повышению уровня знаний, навыков и мотивации обучающихся.

Giriş. Müasir dövrdə qloballaşma və beynəlxalq əməkdaşlığın artması xarici dillərin öyrənilməsini zəruri hala gətirmişdir. Xarici dil bilikləri yalnız kommunikasiya vasitəsi deyil, həm də fərdin peşəkar, elmi və sosial inkişafında mühüm rol oynayır. Buna baxmayaraq, uzun illər ərzində dil tədrisində ənənəvi metodlardan geniş istifadə edilmişdir. Bu metodlar əsasən müəllim yönümlü yanaşmaya, qaydaların izahına, tərcümə və əzbərləməyə əsaslanır. Ənənəvi metodların tətbiqi nəticəsində öyrənənlərdə qrammatik biliklər və yazı bacarıqları inkişaf etsə də, danışıq və dinləmə kimi kommunikativ bacarıqların formalaşmasında məhdudiyyətlər müşahidə olunur.

Mövzunun aktuallığı ondan ibarətdir ki, hazırki təhsil sistemində ənənəvi metodların səmərəliliyinin yenidən qiymətləndirilməsi və onların müasir tədris modelləri ilə inteqrasiyası zəruridir. Elmi tədqiqatın əsas məqsədi xarici dilin tədrisində ənənəvi metodların üstün və mənfi cəhətlərini müəyyənləşdirmək, onların bugünkü pedaqoji tələblərlə uyğunluğunu təhlil etməkdir. Beləliklə, bu tədqiqat xarici dil tədrisində ənənəvi yanaşmaların elmi-nəzəri əsaslarını araşdırmaqla, daha çevik və effektiv tədris modellərinin formalaşdırılmasına töhfə verməyi hədəfləyir [2, s.45].

Xarici dilin tədrisində ənənəvi metodlar tarixi baxımdan uzunmüddətli pedaqoji təcrübəyə əsaslanır. Bu metodlar əsasən qrammatika-tərcümə və audiovizual yanaşmalardan ibarətdir. Qrammatika-tərcümə metodu öyrənənlərin dilin struktur qaydalarını dərindən mənimsəməsinə imkan yaradır, mətnlərin tərcüməsi vasitəsilə leksik və qrammatik bazanı möhkəmləndirir. Bu, xüsusilə yazılı nitqin inkişafı və imtahanlara hazırlıq baxımından effektiv hesab olunur. Müəllim prosesin əsas mərkəzi kimi çıxış edir, dərsin istiqamətini, materialların izahını və qiymətləndirməni idarə edir.

Lakin bu metodların çatışmayan cəhətləri də az deyil. Əsas problemlərdən biri öyrənənlərin passiv mövqedə qalması və praktik danışıq bacarıqlarının kifayət qədər inkişaf etməməsidir. Ənənəvi dərs modellərində tələbələrin fərdi xüsusiyyətləri, öyrənmə tərzləri və motivasiyası çox vaxt nəzərə alınmır. Bunun nəticəsində kommunikativ yanaşmaya əsaslanan dil bacarıqları – dinləmə, danışma və spontan ünsiyyət arxa planda qalır [6, s.78].

Müasir dövrdə pedaqoji elmlər ənənəvi metodların tam inkarını deyil, onların müasir metodlarla inteqrasiyasını zəruri hesab edir. Yəni, ənənəvi metodlar dilin struktur əsaslarını öyrətməkdə, müasir kommunikativ metodlar isə praktiki tətbiqi təmin etməkdə bir-birini tamamlamalıdır. Beləliklə, ənənəvi yanaşmaların müasir təlim texnologiyaları və kommunikativ tədris modelləri ilə birləşdirilməsi daha balanslı və nəticəyönümlü öyrənmə mühiti yaradır [8, s.65].

Ənənəvi metodların xarici dil tədrisində rolu uzun illər ərzində pedaqoji sistemin əsas sütunlarından biri olmuşdur. Bu metodlar, xüsusilə qrammatika-tərcümə və struktur-metod yanaşmaları, dilin elmi-nəzəri əsaslarını öyrətməkdə mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Onların köməyi ilə tələbələr dilin qayda və quruluşlarını, leksik vahidlərin istifadəsini və yazı normalarını sistemli şəkildə mənimsəmişlər. Ənənəvi dərs prosesində müəllim mərkəzi fiqur olaraq çıxış edir, təlim prosesini idarə edir və tələbələrin bilik səviyyəsinə nəzarət edir. Bu cür modellərdə əsas məqsəd düzgün tərcümə, yazı və qrammatik təfəkkürün formalaşdırılmasıdır [9, s.91].

Lakin tədrisin bu forması müasir dövrdə yaranan kommunikativ tələblərlə tam uyğun gəlmir. Qloballaşan dünyada xarici dil yalnız qrammatika və tərcümə biliyi deyil, həm də real ünsiyyət bacarığı deməkdir. Ənənəvi metodlar isə çox zaman "öyrənilən" deyil, "təkrarlanan" biliklərə əsaslandığından tələbələrin dilin praktik istifadəsinə yönəlmiş qabiliyyətlərini məhdudlaşdırır. Tələbələr mətnləri başa düşsələr belə, sərbəst fikir ifadə etməkdə çətinlik çəkirlər [9, s.56].

Bundan başqa, ənənəvi metodlar öyrənmə prosesində fərdi yanaşmanı və yaradıcı düşünməni təşviq etmir. Bütün tələbələr eyni tempdə, eyni qayda ilə öyrənməyə məcbur olur və bu da fərqli öyrənmə tərzlərinə malik olan şəxslər üçün çətinlik yaradır. Halbuki müasir pedaqoji yanaşmalar göstərir ki, effektiv dil öyrənməsi fərdiləşdirilmiş, interaktiv və kommunikativ mühitdə daha səmərəli baş verir.

Bu səbəbdən ənənəvi metodların tamamilə inkarı deyil, onların yenidən interpretasiyası və müasir metodlarla sintezi məqsədəuyğun sayılır. Məsələn, qrammatika-tərcümə metodundan əldə edilən sistematik biliklər kommunikativ tədris

yanaşmaları ilə birləşdirildikdə həm nəzəri, həm də praktik dil bacarıqları güclənir. Bu inteqrativ yanaşma dil öyrənənlərin həm struktur əsasları möhkəm mənimsəməsinə, həm də sərbəst ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməsinə imkan yaradır.

Beləliklə, xarici dilin tədrisində ənənəvi metodlar müasir pedaqoji yeniliklər kontekstində təkcə tarixi əhəmiyyət kəsb etmir, həm də bugünkü tədris strategiyalarının formalaşması üçün dəyərli baza rolunu oynayır. Onların müasir tədris mühitinə uyğunlaşdırılması dil öyrənməsinin keyfiyyətini yüksəldərək, təhsil sisteminin inkişafına real töhfə verir.

Material və metodlar. Tədqiqatın aparılması zamanı xarici dilin tədrisində ənənəvi metodların pedaqoji əsasları, onların tarixi inkişaf mərhələləri və tətbiq mexanizmləri nəzəri baxımdan öyrənilmişdir. Əsas elmi yanaşma kimi nəzəri-təhlili və müqayisəli metodlardan istifadə olunmuşdur. Araşdırma prosesi zamanı yerli və xarici müəlliflərin xarici dilin öyrədilməsi sahəsində yazılmış elmi məqalələri, dərsliklər, metodiki göstərişlər və təlim proqramları təhlil edilmişdir.

Tədqiqat materialına ənənəvi tədris modellərinin (qrammatika-tərcümə metodu, təqlid və təkrarlama üsulu, müəllim yönümlü təlim modeli) praktik tətbiqi nümunələri daxil edilmişdir. Bu nümunələr əsasında metodların dil bacarıqlarının formalaşmasına təsiri sistemli şəkildə qiymətləndirilmişdir.

Məlumatların toplanması və təhlili zamanı kəmiyyət və keyfiyyət metodlarının kombinasiyasına üstünlük verilmiş, xüsusən qrammatika, lüğət və yazı bacarıqlarının inkişaf səviyyəsi ilə kommunikativ bacarıqların formalaşması arasındakı əlaqələr araşdırılmışdır.

Eyni zamanda, tədqiqatda pedaqoji müşahidə və tədris təcrübəsinin analizi metodlarından da istifadə olunmuşdur. Bu üsullar vasitəsilə ənənəvi metodların tətbiqi zamanı tələbələrin fəallıq səviyyəsi, motivasiyası və öyrənmə nəticələri müqayisə edilərək qiymətləndirilmişdir.

Beləliklə, aparılan tədqiqatın metodoloji əsasını elmi-nəzəri analiz, empirik müşahidə və müqayisəli qiymətləndirmə təşkil etmişdir ki, bu da xarici dil tədrisində ənənəvi metodların üstün və mənfi cəhətlərini obyektiv şəkildə müəyyənləşdirməyə imkan vermişdir.

Nəticə və müzakirə. Aparılan tədqiqat göstərdi ki, xarici dilin tədrisində ənənəvi metodlar müəyyən pedaqoji dəyərlərə malik olmaqla bərabər, müasir tədris tələbləri qarşısında məhdud imkanlara sahibdir. Bu metodların əsas üstünlüyü öyrənənlərdə dilin struktur əsaslarının, qrammatikanın və leksik qaydaların dərindən mənimsənilməsinə şərait yaratmasıdır. Ənənəvi yanaşmalar tələbələrdə nizam-intizam, diqqət və analitik düşüncə bacarıqlarının formalaşmasına da müsbət təsir göstərir. Bununla belə, bu metodların əsas çatışmazlığı kommunikativ bacarıqların – yəni dinləmə, danışma və qarşılıqlı ünsiyyətin inkişafına kifayət qədər şərait yaratmamasıdır.

Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, yalnız ənənəvi metodlara əsaslanan tədris modeli müasir təhsil sisteminin məqsədlərinə – şəxsiyyətyönümlü, kommunikativ və interaktiv öyrənmə prosesinə tam uyğun gəlmir. Buna görə də, dil tədrisində ənənəvi metodların müasir yanaşmalarla inteqrasiyası zəruri hesab olunur. Belə bir inteqrativ yanaşma həm nəzəri biliklərin, həm də praktik bacarıqların eyni zamanda formalaşmasına şərait yaradır.

Yekun nəticə. Nəticə olaraq, xarici dil tədrisində ənənəvi metodlardan tamamilə imtina etmək əvəzinə, onların müasir kommunikativ texnologiyalar və interaktiv üsullarla birləşdirilməsi daha səmərəli nəticələr verir. Bu istiqamət üzrə davamlı elmi araşdırmalar aparılması və müəllim hazırlığında bu inteqrasiyanın nəzərə alınması tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə mühüm töhfə verə bilər.

Ədəbiyyat

1. Əliyeva, S. Xarici dilin tədrisində ənənəvi və müasir metodların müqayisəli təhlili / S.Əliyeva. – Bakı: Təhsil, – 2020. – 185 s.
2. Hüseynov, R. Pedaqoji prosesdə innovativ və klassik tədris üsullarının sintezi / R.Hüseynov. – Gəncə: Elm və Təhsil, – 2019. – 210 s.
3. Məmmədova, L. Xarici dillərin öyrədilməsində kommunikativ yanaşma və onun pedaqoji əsasları / L.Məmmədova. – Bakı: Adiloğlu, – 2021. – 192 s.
4. Kərimov, E. Dil tədrisində metodoloji əsaslar və tətbiq sahələri / E.Kərimov. – Bakı: Mütərcim, – 2018. – 176 s.

5. Qasımova, N. Ənənəvi və müasir metodların xarici dil öyrənməsinə təsiri / N.Qasımova. – Sumqayıt: Elm və İnkişaf, – 2022. – 204 s.
6. Richards, J.C., Rodgers, T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, – 2014. – 272 p.
7. Brown, H.D. Principles of Language Learning and Teaching. 5th ed. New York: Pearson Education, – 2007. – 384 p.
8. Larsen-Freeman, D. Techniques and Principles in Language Teaching. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, – 2011. – 189 p.
9. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. 5th ed. – London: Longman, – 2015. – 408 p.
10. Cook, V. Second Language Learning and Language Teaching. 5th ed. – New York: Routledge, – 2016. – 334 p.

Məqalə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Şirməmməd Quliyev tərəfindən təqdim olunmuşdur.

İlkin daxilolma – 14.04.2025, son daxilolma – 12.05.2025, qəbulolunma – 10.09.2025